

Beleidsplan 2018-2022

Stichting Voedselbosbouw Nederland

Datum 31 mei 2018

Versie : 1a DEFINITIEF

Versiebeheer

Versie	Datum	Wijzigingen	Voorgedragen aan	Vastgesteld
0.1	08-12-2017	Eerste opzet beleidsplan VBNL 2018-2022	Bestuur VBNL	-
1a	15-03-2018	Eerste volledig uitgewerkte versie beleidsplan VBNL 2018-2022	Bestuur en RvT VBNL	-
1a DEF	31-05-2018	Bijgewerkte versie beleidsplan VBNL 2018-2022	Bestuur en RvT VBNL	Op 15-06-2018

Referentie

Naam: Beleidsplan 2018-2022

Datum: 31-05-2018

Uitgave: Stichting Voedselbosbouw Nederland (VBNL)

Contactadres: Hollandse Hout 186, 8244 GH Lelystad

Versie: 1a DEFINITIEF

Naam document: VBNL Beleidsplan 2018-2022 versie 1a DEF (31-05-2018).docx

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting.....	3
1 Inleiding	4
1.1 Achtergrond.....	4
1.2 Doelstelling en kernactiviteiten stichting VBNL	4
1.3 Leeswijzer	4
2 Visie en missie VBNL	5
2.1 Groeiende populariteit voedselbossen	5
2.2 Mogelijkheden en meerwaarden voedselbossen	5
2.3 Ambities, focus en missie stichting VBNL.....	6
3 Organisatie, strategie en financiering	8
3.1 Organisatie.....	8
3.2 Strategie	8
3.3 Financiering	11
4 Exploitatiebegroting 2018-2022	13
4.1 Inleiding	13
4.2 Exploitatiebegroting VBNL 2018-2022	13

Managementsamenvatting

Het fenomeen voedselbos kan zich verheugen op een grote en snelgroeiende belangstelling vanuit de samenleving. Vooral particulieren, bewonersgroepen en landgoedeigenaren ontplooiën op vele plaatsen in Nederland allerlei initiatieven rond de aanleg van nieuwe voedselbossen. Voortbouwend op deze dynamiek heeft een groot aantal partijen inmiddels de [Green Deal Voedselbossen](#) ondertekend. De betrokken partijen willen het areaal voedselbossen in Nederland helpen vergroten onder meer door aanpak van knelpunten in beleid, wet- en regelgeving, onderzoek en opbouw van een professionele kennisstructuur.

In het zich ontwikkelende werkveld rond voedselbossen heeft stichting Voedselbosbouw Nederland (VBNL) de ambitie om vooral de mogelijkheden en meerwaarden van **een professionele voedselproductie met behulp van voedselbossen in de praktijk te demonstreren** aan een zo breed mogelijk publiek. Als bestuur zijn wij er namelijk van overtuigd dat vakkundig ontworpen en beheerde voedselbossen (zie voor definitie: tekstbox in par. 2.3) een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan duurzame oplossingen van de vaak ernstige maatschappelijke problemen (o.a. klimaatverandering, uitholling biodiversiteit) die zich voordoen rond de huidige voedselvoorziening. Dat wenkend perspectief brengen we graag sneller naar het hier en nu.

Die ambitie vraagt om een gerichte strategie, een professionele aanpak en een scherpe focus bij de ontplooiing van activiteiten. Tegen deze achtergrond is **onze missie voor de komende jaren**: *‘Voedselbossen positioneren als een sterke combinatie van landbouw en natuur. VBNL wil daartoe boeren, burgers en bestuurders inspireren met voorbeeldprojecten die aantonen dat een bedrijfsmatige ontwikkeling en benutting van grootschalige voedselbossen rendabel kan zijn, zowel in economisch als maatschappelijk opzicht’.*

VBNL heeft vooralsnog geen eigen vermogen voor de kapitaalintensieve investeringen die nodig zijn voor onder meer de aankoop van gronden en plantgoed. Om desondanks voedselbossen te kunnen positioneren als een ‘sterke combinatie van landbouw en natuur’ wil VBNL de komende jaren een aantal **pilotprojecten rond grootschalige voedselbossen (> 5 ha.)** ontwikkelen in samenwerking met grondeigenaren en investeerders. In het kader van deze pilotprojecten wil VBNL zelf de verantwoordelijkheid nemen voor ontwerp, aanleg en exploitatie van de betreffende voedselbossen om aldus *in de praktijk* aan te kunnen tonen dat een ‘bedrijfsmatige ontwikkeling en benutting van grootschalige voedselbossen’ grote voordelen kan opleveren zowel voor lokale gemeenschappen als voor de natuur en samenleving als geheel.

Bij de acquisitie van pilots zoekt VBNL gericht naar een min of meer representatieve **spreiding in ‘soorten’ voedselbossen**. Daartoe maken wij onderscheid tussen voedselbossen die primair zijn ingericht voor maatschappelijke doelen zoals educatie en recreatie en voedselbossen die primair zijn ingericht voor de voedselproductie. Daarnaast zoeken wij naar een zekere **spreiding in contexten** waarin voedselbossen worden aangelegd, variërend van een landgoed tot een boerenbedrijf en van een stadswijk tot een natuurgebied. Bij de opzet van pilots gaat de voorkeur uit naar **projecten met een lange looptijd (minimaal 10 jaar) en stabiele randvoorwaarden** rond onder meer de bestemming van de grond, de te hanteren pachtprizen en de verdeling van de toegevoegde waarde die VBNL creëert met behulp van de betreffende voedselbossen.

Dit beleidsplan beschrijft de organisatie, langetermijnvisie, strategie en werkwijze van stichting Voedselbosbouw Nederland. De komende vier jaar zal het beleidsplan regelmatig worden geactualiseerd, onder meer door toevoeging van nieuwe projectbegrotingen aan de bijlagen. Het bestuur is voornemens om in het voorjaar van 2023 een geheel nieuw beleidsplan voor de stichting te publiceren.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Stichting Voedselbosbouw Nederland – kortweg aangeduid als: ‘stichting Voedselbosbouw’ of ‘VBNL’ – is in juni 2016 opgericht door de initiatiefnemers en eerste bestuursleden Wouter van Eck, Marc Buiten, Bart Lensink, Fransjan de Waard en Evelyn Derksen. Directe aanleiding voor de oprichting was het verzoek van de provincie Flevoland om een juridische entiteit waarmee de provincie zakelijke afspraken kon maken omtrent de realisatie van het voedselbos Eemvallei Zuid in Almere Oosterwold, in het kader van het programma Nieuwe Natuur. De initiatiefnemers zijn graag ingegaan op deze uitnodiging maar wilden zich niet beperken tot één project. De praktijkervaringen met voedselbossen waren in 2016 immers al zo perspectiefrijk, dat de tijd rijp was voor een meer ambitieuze doelstelling voor de stichting.

1.2 Doelstelling en kernactiviteiten stichting VBNL

Doel van de stichting VBNL is: ontwikkeling en exploitatie van nieuwe en bestaande voedselbossen in Nederland ter bevordering van een duurzame voorziening van behoeften aan onder meer lekker en gezond voedsel uit de streek, anderszins bruikbare bosproducten, een waardevolle natuurbeleving, een aantrekkelijk landschap en een vitale natuur. Daarnaast beoogt de stichting zoveel mogelijk bij te dragen aan de ontwikkeling en verspreiding van hoogwaardige kennis en vaardigheden op het gebied van voedselbossen, permacultuur en (eetbare) natuur in gematigde klimaatzones.

Om deze doelen te realiseren ontplooit VBNL de volgende kernactiviteiten.

- Duurzame ontwikkeling en exploitatie van met name grootschalige voedselbossen (>5 ha.)
- Ontwerp, aanleg en beheer van vitale voedselbossen
- Onderzoek, advies, training en educatie voor diverse doelgroepen op het gebied van voedselbossen in gematigde klimaatzones.

1.3 Leeswijzer

Dit beleidsplan beschrijft op hoofdlijnen het beleid van de stichting Voedselbosbouw voor de komende vier jaar. In hoofdstuk 2 worden eerst de visie, focus en missie van de stichting uiteengezet. Dan volgen in hoofdstuk 3 korte beschrijvingen van de organisatie, strategie en financiering van VBNL in relatie tot de ontwikkeling en uitvoering van voedselbosprojecten in samenwerking met netwerkpartners. Het beleidsplan wordt in hoofdstuk 4 afgerond met een korte toelichting bij de exploitatiebegroting van VBNL voor de periode 2018-2022. In de bijlagen bij dit beleidsplan wordt steeds per project een toelichting gegeven bij de exploitatiebegroting. Zodoende kan dit beleidsplan ook regelmatig eenvoudig worden bijgewerkt. Aan het begin van elk nieuw kalenderjaar wordt dit beleidsplan geactualiseerd, onder meer door toevoeging van nieuwe projectbegrotingen aan de bijlagen. Het VBNL-bestuur is voornemens om in het voorjaar van 2023 een geheel nieuw beleidsplan voor de stichting te publiceren.

2 Visie en missie VBNL

2.1 Groeiende populariteit voedselbossen

Het fenomeen voedselbos kan zich verheugen op een grote en snelgroeiende belangstelling vanuit de samenleving. Vooral particulieren, bewonersgroepen en landgoedeigenaren ontplooiën op vele plaatsen in Nederland allerlei initiatieven rond de aanleg van nieuwe voedselbossen. Lezingen, cursussen, masterclasses en evenementen rond voedselbossen zijn snel volgeboekt. En op 23 november 2017 hebben 21 partijen in het provinciehuis te Lelystad de [Green Deal Voedselbossen](#) ondertekend. Naast verschillende Ministeries, provincies, waterschappen en onderzoeks- en onderwijsinstellingen hebben ook diverse maatschappelijke organisaties en particuliere initiatiefnemers zich verbonden aan deze Green Deal. De betrokken partijen willen het areaal voedselbossen in Nederland helpen vergroten onder meer door aanpak van knelpunten in beleid, wet- en regelgeving, bundeling van bestaand onderzoek, formulering van een onderzoeksagenda en opbouw van een professionele kennisstructuur.

Foto: ondertekende Green Deal Voedselbossen, 23 november 2017 in Lelystad

2.2 Mogelijkheden en meerwaarden voedselbossen

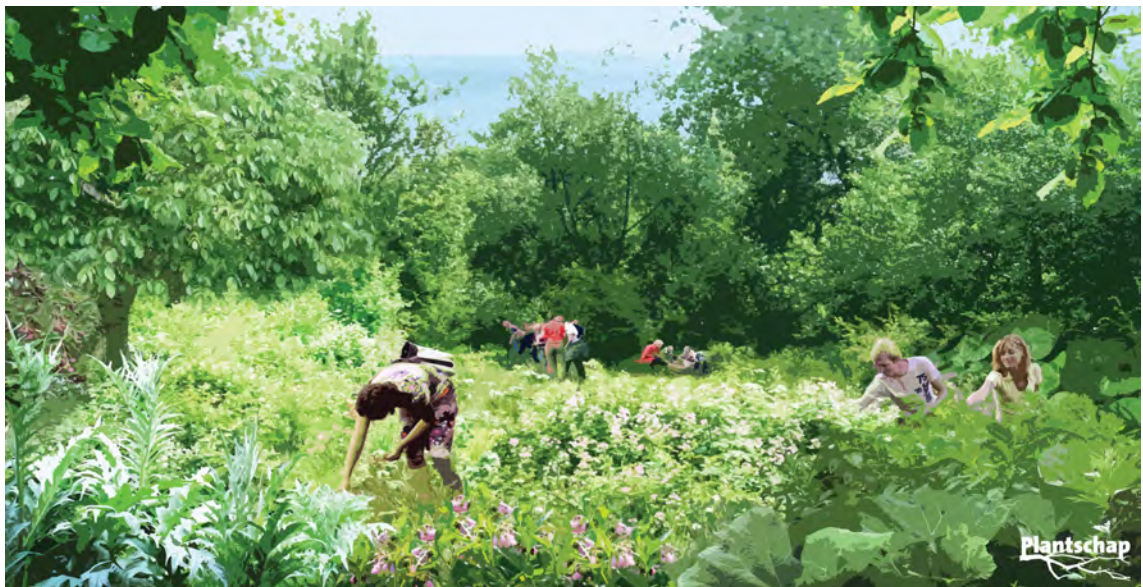
De groeiende populariteit van voedselbossen is niet verwonderlijk in het licht van de vele mogelijkheden en meerwaarden van deze innovatieve agrarische, ecosystemen. Na ontwerp en aanleg kan uit een voedselbos nog vele decennia een grote diversiteit aan hoogwaardige voedselproducten worden geoogst. Afhankelijk van het seizoen varieert de oogst van diverse soorten fruit, noten, zaden en bladgroenten tot wortels, knollen, paddenstoelen, eetbare bloemen en honing. Bijkomend voordeel is dat het onderhoud en beheer van een voedselbos weinig arbeidsinzet vraagt. Voedselbossen bestaan immers voor het overgrote deel uit overblijvende soorten die, als ze eenmaal volgroeid zijn, nog vele jaren productief zijn. De jaarlijks terugkerende, arbeidsintensieve beheeractiviteiten uit de gangbare land- en tuinbouw – ploegen, zaaien, wieden, bemesten, irrigeren en spuiten – kunnen hierdoor achterwege blijven.

Dankzij de imitatie van een natuurlijk bos ('biomimicry') herbergt een voedselbos een voor agrarische begrippen ongekende biodiversiteit aan soorten planten, dieren en micro-organismen, waaronder met name bijen en andere bestuivende insecten. Met het oog op de klimaatverandering vertegenwoordigen voedselbossen een groot CO₂-reductiepotentieel, vooral omdat ze net als natuurlijke loofbossen veel CO₂ uit de atmosfeer vastleggen als koolstof in de bodem en biomassa van het bos. Daarnaast kunnen voedselbossen waardevolle functies vervullen bij de aanpassing ('adaptatie') aan de voortgaande klimaatverandering,

onder meer vanwege de vergroting van de bodemcapaciteit tot waterbuffering en de spreiding van de oogsten over het hele jaar.

Voedselbossen vergroten op allerlei manieren de mogelijkheden voor versterking van lokale gemeenschappen en voor ontwikkeling van nieuwe diensten en voorzieningen op het gebied van educatie, recreatie, zorg en welzijn. Zo bieden ze bijvoorbeeld uitstekende aanknopingspunten voor de vorming van korte, regionale voedselketens. Initiatiefnemers van voedselbossen en andere vormen van 'natuurinclusieve' (stads-)landbouw kunnen regionaal samenwerken aan de ontwikkeling van collectieve voorzieningen voor onder meer verwerking, kwaliteitszorg, marketing en recycling van eetbare natuurproducten. Op het gebied van educatie, recreatie, zorg en welzijn kunnen voedselbossen het rijke praktijkdecor vormen voor bijvoorbeeld een cursus voedselbosbouw, verblijfsrecreatie, therapeutische zorgarbeid in de natuur, een proeverij, fiets-, wandel- en plukroutes door eetbare natuurgebieden, enzovoorts.

Zo beschouwd kunnen voedselbossen dus op vele manieren bijdragen tot overbrugging van de vaak harde tegenstellingen die in de geïndustrialiseerde samenleving zijn gegroeid tussen natuur en landbouw, tussen milieu en economie, tussen voedselproducent en -consument en tussen stad en platteland.

Sfeerimpressie van het recreatief gebruik van een voedselbos

2.3 Ambities, focus en missie stichting VBNL

De hiervoor geschetste mogelijkheden en meerwaarden van een voedselbos worden niet vanzelfsprekend benut. Wanneer bijvoorbeeld, in het kader van een voedselbosinitiatief, allerlei overblijvende eetbare soorten met een zekere willekeur bij elkaar worden gezet en zonder inzet van hoge kruinbomen, dan verkleint dat de kans op het ontstaan van een veerkrachtig, zelfvoorzienend ecosysteem dat veel eetbaars produceert met heel weinig onderhoud. Hetzelfde geldt voor initiatieven waarbij een 'voedselbos' wordt aangelegd op een heel klein oppervlak, of losjes wordt gecombineerd met éénjarige teelten of grazend grootvee. Ook zulke condities beperken de potentiële opbrengsten, veerkracht en biodiversiteit van het resulterende ecosysteem. Desondanks leveren dergelijke initiatieven toch vaak grote verbeteringen op in termen van biodiversiteit en ecologische veerkracht, omdat de uitgangssituatie in het Nederlandse landschap in de regel al bijzonder armoedig is.

Vanwege de kaalslag, die de afgelopen eeuwen heeft plaatsgevonden in de Nederlandse natuur en cultuurlandschappen, juichen wij elke verrijking van natuur en landschap van harte toe. Als VBNL hebben wij echter zelf de ambitie om vooral de mogelijkheden en meerwaarden van een professionele voedselproductie met behulp van voedselbossen in de praktijk te demonstreren aan een zo breed mogelijk publiek, met name aan (aspirant) professionals in de voedselsector. Wij zijn er namelijk van overtuigd dat vakkundig ontworpen en beheerde voedselbossen op termijn een belangrijke bijdrage kunnen gaan leveren aan duurzame oplossingen van de vaak ernstige maatschappelijke problemen die zich voordoen rond de huidige voedselvoorziening. Dat wenkend perspectief brengen we graag sneller naar het hier en nu.

Definitie* van een voedselbos

Voedselbossen zijn een vorm van agroforestry. Binnen de agroforestry worden de volgende categorieën landgebruik onderscheiden op grond van hun ruimtelijke structuur.

- A. Rijenteelt (alley cropping); rijen bomen in een akker;
- B. Bosweides (silvopasture); grazend vee op gronden waarop ook bomen groeien;
- C. Oeverstroken (riparian zones); lijnvormige beplantingen langs terrassen en watergangen;
- D. Voedselbossen (food forests); ecosystemen met de gelaagde structuur van een natuurlijk bos.

Binnen dit kader is een voedselbos nader gedefinieerd als: *Een vitaal ecosysteem dat door mensen is ontworpen naar het voorbeeld van een natuurlijk bos met het doel voedsel te produceren. Onderscheidende kenmerken van een voedselbos zijn: een vegetatielaag met hoge kruinbomen, minimaal drie andere vegetatielagen, een rijk bosbodemeleven en een robuuste omvang. Een voedselbos herbergt een rijkgeschakeerde, snel toenemende biodiversiteit.*

**Bron: Green Deal Voedselbossen*

Die ambities vragen in de eerste plaats om zorg en aandacht. Want een voedselbos is een natuurlijke hulpbron die alleen bij een vakkundig ontwerp, aanleg en beheer, een rijke en steeds *hernieuwbare* bron van welvaart en welzijn kan vormen voor mens en natuur. In de tweede plaats vragen die ambities om een gerichte strategie voor de promotie en verspreiding van voedselbossen op basis van een heldere definitie (zie bovenstaande tekstbox), een professionele aanpak en een scherpe focus bij de ontplooiing van activiteiten. Tegen deze achtergrond hanteert stichting VBNL de komende jaren de onderstaande missie.

Missie stichting Voedselbosbouw Nederland 2018 - 2022:

Voedselbossen positioneren als een sterke combinatie van landbouw en natuur. De stichting wil daartoe boeren, burgers en bestuurders inspireren met voorbeeldprojecten die aantonen dat een bedrijfsmatige ontwikkeling en benutting van grootschalige voedselbossen rendabel kan zijn, zowel in economisch als maatschappelijk opzicht.

3 Organisatie, strategie en financiering

3.1 Organisatie

Stichting Voedselbosbouw kent een bestuur en een raad van toezicht van elk ten minste drie natuurlijke personen. Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleid, bestuur en de vertegenwoordiging van de stichting. De bestuurders worden benoemd door de raad van toezicht voor een periode van vier jaar. De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in de stichting. De leden van de raad van toezicht worden benoemd door de raad van toezicht voor een periode van ten hoogste vier jaar.

Op het moment van het schrijven van dit beleidsplan (voorjaar 2018) bestaat het eerste bestuur uit de vijf initiatiefnemers van de stichting: Wouter van Eck (voorzitter), Marc Buiten (secretaris), Bart Lensink (penningmeester), Fransjan de Waard (bestuurslid) en Evelyn Derksen (bestuurslid). De raad van toezicht bestaat op dit moment uit Nel Sangers (voorzitter), Jan Hein Ruijgrok (secretaris) en Henk Renting (lid). Zowel het bestuur als de raad van toezicht zetten zich vrijwillig en onbezoldigd in voor VBNL. Mede dankzij enkele giften kan de stichting wel in beperkte mate onkosten vergoeden. VBNL heeft geen personeel in dienst. Vrijwel alle activiteiten en voorzieningen worden derhalve voorlopig op projectbasis gefinancierd. Voor nadere informatie over de financiering van activiteiten verwijzen we op deze plek alvast naar paragraaf 3.3 en hoofdstuk 4.

Buiten de eigen organisatie onderhoudt VBNL contacten met een groot netwerk van professionals en organisaties op het gebied van (voedsel-)bosbouw, landbouw, permacultuur, *agroforestry*, natuurbeheer en duurzaam landgebruik. Met een aantal partners binnen dit netwerk werkt VBNL regelmatig samen. Voor de voorbereiding en uitvoering van projecten rond ontwerp, aanleg en exploitatie van voedselbossen doet VBNL meestal een beroep op Maatschap Ketelbroek, De Waard Eetbaar Landschap, Plantschap, Embergry Consulting en Bart Lensink Organisatieadvies. Bij cursussen en workshops rond voedselbossen werkt VBNL daarnaast vaak samen met Circle Ecology, Moestuיןman en The Plant. Stichting Speelwildernis Oosterwold, Maatschap Stadsboerderij Almere en Natuur en Milieufederatie Flevoland (NMFF) zijn reguliere partners bij de communicatie, educatie en recreatie rond het voedselbos in Eemvallei Zuid in Almere. Staatsbosbeheer en Rich Forests ten slotte zijn strategische partners met wie VBNL regelmatig samenwerkt bij de ontwikkeling en exploitatie van voedselbossen in Nederland.

3.2 Strategie

VBNL heeft vooralsnog geen eigen vermogen dat aangewend kan worden voor kapitaalintensieve investeringen in onder meer de aankoop van gronden en plantmateriaal. Om desondanks voedselbossen te kunnen positioneren als een 'sterke combinatie van landbouw en natuur' wil VBNL de komende jaren een aantal pilotprojecten rond grootschalige voedselbossen ontwikkelen in samenwerking met grondeigenaren en investeerders. De focus op *grootschalige* voedselbossen (>5 ha.) vloeit niet alleen voort uit onze missie voor de komende jaren (zie par. 2.3), maar hangt ook samen met het feit dat VBNL vooralsnog een beperkte capaciteit heeft om (nieuwe) projecten op te pakken en uit te voeren. In het kader van deze pilotprojecten

VBNL wil zelf de verantwoordelijkheid nemen voor ontwerp, aanleg en exploitatie van de betreffende voedselbossen om aldus *in de praktijk* aan te kunnen tonen dat ‘een bedrijfsmatige ontwikkeling en benutting van grootschalige voedselbossen rendabel kan zijn, zowel in economisch als maatschappelijk opzicht’. Demonstratie van meerwaarden werkt in de praktijk immers het meest overtuigend.

Bij de acquisitie van pilots zoekt VBNL gericht naar een min of meer representatieve spreiding in ‘soorten’ voedselbossen. De stichting maakt daartoe onderscheid tussen voedselbossen die primair zijn ingericht voor maatschappelijke doelen zoals educatie, recreatie, gezondheidszorg, natuurbeheer en klimaatmitigatie en voedselbossen die primair zijn ingericht voor de voedselproductie. Het aan te leggen voedselbos in de Eemvallei Zuid bij Almere is een voorbeeld van de eerste categorie; het Voedselbos op landgoed Roggebotstaete in Dronten is een kleinschalig voorbeeld van de tweede categorie. Daarnaast zoekt de stichting naar een zekere spreiding in contexten voor pilotprojecten. Het maakt bijvoorbeeld nogal wat uit of een voedselbos wordt aangelegd als onderdeel van een landgoed, een boerenbedrijf, een stadswijk of een natuurgebied. Bij de opzet van pilots gaat de voorkeur uit naar projecten met een lange looptijd (minimaal 10 jaar) en stabiele randvoorwaarden rond onder meer de bestemming van de grond, de te hanteren pachtprizen en de verdeling van de toegevoegde waarde die voortvloeit uit onder meer de rijping van het voedselbos als agro-ecosysteem. Op die manier kunnen pilotprojecten de rust, ruimte en praktijkomgeving bieden, die de aan VBNL verbonden voedselbosbouwers nodig hebben voor een succesvolle ontwikkeling van innovaties zoals productieve en robuuste ontwerpen, slimme oogstmethodes en flexibele verdienmodellen voor grootschalige voedselbossen.

Sfeerimpressie van Voedselbos Eemvallei Zuid, een voorbeeld van een voedselbos dat primair wordt ingericht voor maatschappelijke doelen zoals educatie en recreatie.

In de moderne landbouw wordt veruit het meeste plantaardige voedsel geproduceerd met behulp van eenjarige gewassen die in monoculturen worden geteeld met industriële middelen en methoden. In zo'n context is het niet eenvoudig om pilotprojecten te ontwikkelen rond meerjarige soorten die in polyculturen (bv. voedselbossen) worden geteeld naar het voorbeeld van natuurlijke ecosystemen. Het 'voedselsysteem' is er eenvoudigweg niet op ingericht. Vele factoren kunnen de ontwikkeling van een min of meer grootschalig voedselbos belemmeren, variërend van hoge grondprijzen tot rigide regels omtrent de beschikbaarheid en het gebruik van (agrarische) gronden. Een succesvolle, bedrijfsmatige voedselproductie met behulp van permanente teeltsystemen vraagt bovendien om specifieke kennis en ervaring die bij de meeste (agrarische) groenprofessionals niet of nauwelijks aanwezig zijn. Het betreft met name kennis en ervaring op het gebied van (agro-)ecologie, permacultuur en agroforestry.

Tegen deze achtergrond verzorgt stichting Voedselbosbouw cursussen, lezingen en workshops voor verschillende doelgroepen (o.a. groenprofessionals, agrariërs en landgoedeigenaren) en praktijksituaties. VBNL beschouwt training en educatie op maat namelijk als een effectieve strategie, enerzijds om de weg te bereiden voor pilotprojecten in de complexe praktijk en anderzijds om professionele capaciteit op te bouwen rond de duurzame ontwikkeling en exploitatie van grootschalige voedselbossen. Door scholingsprogramma's af te stemmen op specifieke doelgroepen en praktijksituaties kunnen deelnemers in relatief korte tijd de mogelijkheden en beperkingen leren kennen van een voedselbos in hun eigen omgeving. Tegelijkertijd krijgen de docenten goed zicht op de tijd- en plaatsgebonden kansen en knelpunten voor voedselbossen op de door deelnemers aangedragen locaties. Dergelijke leerervaringen van deelnemers en docenten creëren aldus gunstige randvoorwaarden voor een vruchtbare co-creatie van pilotprojecten rond grootschalige voedselbossen.

VBNL-voorzitter Wouter van Eck geeft op locatie tekst en uitleg bij Voedselbos Ketelbroek in Groesbeek

Daarnaast worden training en educatie steeds belangrijker voor bestaande voedselbossen, vooral omdat er in de loop van de tijd steeds meer werk moet worden verzet om de groeiende opbrengsten professioneel te kunnen oogsten, verwerken en af te zetten. Daarvoor zijn dus steeds meer mensen nodig die beschikken over de benodigde kennis en vaardigheden. Daarom is VBNL voornemens het eigen scholingsaanbod op gebied van voedselbossen de komende jaren verder te professionaliseren en uit te breiden in samenwerking met partners uit het netwerk. Voor de positionering van voedselbossen als 'een sterke combinatie van landbouw en natuur' zijn

onderzoek en communicatie ten slotte onmisbare schakels in de strategie en werkwijze van VBNL. Onderzoek is niet alleen nodig voor wetenschappelijke toetsing van de diverse claims rond de meerwaarden van voedselbossen, onder meer op gebied van biodiversiteit, klimaatmitigatie, bodemherstel en rentabiliteit. Er is ook veel onderzoek nodig naar productieve (combinaties van) soorten en rassen voor voedselbossen, naar de wisselwerking met nabijgelegen natuurgebieden, naar efficiënte oogstmethodes, naar de voedingswaarde van voedselbosproducten, enzovoorts. VBNL wil het gewenste wetenschappelijk onderzoek vooral faciliteren en stimuleren door samen te werken met onderzoeksinstituten en wetenschappers en door de 'eigen' voedselbossen ruimhartig beschikbaar te stellen voor onderzoek.

VBNL communiceert via de website, nieuwsbrief, facebook en via lezingen, cursussen, workshops, artikelen en persoonlijke contacten. De communicatie met het brede publiek verloopt vooral via de website, nieuwsbrief en onze facebookpagina. Via de website delen we veel inhoudelijke achtergrondinformatie over het fenomeen voedselbossen. De nieuwsbrief en facebookpagina gebruiken we vooral voor nieuwsberichten rond lopende activiteiten en voor interactie met een geïnteresseerd publiek. Lezingen, cursussen, workshops, artikelen en persoonlijke contacten zijn meer gericht op kennisdeling met en enthousiasmering van specifieke doelgroepen voor actieve bijdragen aan een duurzame ontwikkeling van voedselbossen. Omdat voedselbossen nog steeds een relatief onbekend fenomeen zijn, heeft veel communicatie een informeel karakter. Vaak terugkerende thema's zijn de Green Deal definitie van een voedselbos (zie paragraaf 2.3), het gebruik van uitheemse soorten en onze richtlijnen voor ontwerp en aanleg van vitale, zelfvoorzienende voedselbossen.

3.3 Financiering

In het licht van de doelstelling en prioriteiten van VBNL brengt de financiering van de eigen activiteiten twee grote uitdagingen met zich mee. De eerste uitdaging is: acquisitie van cofinanciering voor de aanleg en (bedrijfsmatige) exploitatie van grootschalige voedselbossen zonder eigen vermogen. We spreken over ‘cofinanciering’ omdat de netwerkpartners van VBNL veel eigen tijd investeren in de ontwikkeling van projecten voor VBNL. Na aanleg van een voedselbos rijst de tweede opgave, te weten: opbouw van een duurzame en kostendeckende exploitatie waarbij het met name de uitdaging is om financiële dekking te vinden voor de kosten in de eerste jaren na aanplant waarin er in een voedselbos nog niet veel te oogsten valt. Op grond van de eerste verkenningen van het verdienend vermogen van voedselbossen verwacht het bestuur dat de activiteiten van VBNL op termijn volledig gefinancierd kunnen worden met inkomsten uit de verkoop van voedselbosproducten en -diensten.

Oogst uit Voedselbos Ketelbroek in Groesbeek

Voor de cofinanciering van pilotprojecten rond de aanleg en benutting van grootschalige voedselbossen werkt VBNL graag samen met grondeigenaren en investeerders. In het project Eemvallei Zuid werkt de stichting bijvoorbeeld nauw samen met Staatsbosbeheer als grondeigenaar en de provincie Flevoland die in dit project optreedt als investeerder. In het kader van het programma Nieuwe Natuur heeft de provincie ruimhartig middelen beschikbaar gesteld voor de grondverwerving, inrichting en 10 jaar onderhoud en beheer van de natuur in Eemvallei Zuid.

De ervaring met de acquisitie van pilotprojecten rond voedselbossen tot dusver heeft geleerd dat het relatief (!) eenvoudig is financiering te vinden voor tastbare zaken als grond, plantmateriaal en een deskundig ontwerp. Dat is op zichzelf al moeilijk genoeg omdat de ontwikkeling en exploitatie van een voedselbos een andere, veel tragere dynamiek kent dan de gangbare vormen van land- en tuinbouw. Vanwege de inherent

trage groei van een voedselbos kan het enige jaren duren voordat de hoge investeringskosten kunnen worden terugverdiend. Als gevolg van de beperkte praktijkervaringen met voedselbossen brengt de exploitatie bovendien een aantal extra onzekerheden met zich mee omtrent de opbrengsten en afzetmogelijkheden van de diverse producten die uit een voedselbos geoogst kunnen worden. Maar omdat diezelfde praktijkervaringen wel bijzonder perspectiefrijk zijn – o.a. hoge biodiversiteit, lage beheerkosten, aantrekkelijke productprijzen – is er met name onder grondeigenaren en investeerders uit de publieke sector grote belangstelling om te investeren in voedselbossen.

De omvangrijke activiteiten die nodig zijn om zover te komen dat een voedselbos daadwerkelijk kan worden ontworpen en aangelegd, blijken echter moeilijker financierbaar. In de complexe praktijk rond ruimtelijke ontwikkelingen in Nederland gaat het daarbij om vele gesprekken, geschriften en aanvullende activiteiten die nodig zijn om draagvlak te creëren onder overheden en belanghebbende partijen, om gemotiveerde partners te vinden en om allerlei knelpunten in de sociale, economische en juridische sfeer weg te nemen. De omvangrijke tijdsinvesteringen in het voorbereidingsproces hangen nauw samen met het vernieuwende karakter van voedselbossen. Als innovatieve combinaties van landbouw en natuur roepen voedselbossen veel vragen op in de context van de Nederlandse ruimtelijke ordening die gekenmerkt wordt door een harde scheiding tussen voedselproductie en natuur- en groenbeheer. Het betreft de meest uiteenlopende vragen, variërend van de vraag of een voedselbos in juridische zin nu gezien moet worden als landbouw *ó*f als natuur tot de vraag of er hoge kruinbomen geplaatst mogen worden op de beoogde locatie en van de vraag of een voedselbos ingezet kan worden als boscompensatie tot de vraag naar een *'business case'* voor een project dat mede tot doel heeft een business case te ontwikkelen. Beantwoording van zulke vragen kost veel procestijd, maar is noodzakelijk om überhaupt te kunnen starten met ontwerp en aanleg van een voedselbos.

Daar komt bij dat de noodzaak tot procesinvesteringen naar verwachting niet minder wordt na de aanleg van een voedselbos. Want ook het streven naar een duurzame benutting van de diverse 'vruchten' van een voedselbos vraagt om investeringen in de ontwikkeling van diverse innovaties in de sociale en economische sfeer. Hierbij valt te denken aan innovaties als verbrede verdienmodellen, slimme oogstmethodes en allerlei nieuwe arrangementen met vrijwilligers en lokale ondernemers rond de oogst, verwerking en afzet van de vele eetbare en anderszins bruikbare producten uit een voedselbos.

In het licht van onze missie (zie par. 2.3) en op grond van de bovenstaande overwegingen hanteert VBNL de komende jaren de volgende prioriteiten bij het zoeken naar financiering voor de eigen activiteiten.

- Samenwerking met grondeigenaren en investeerders die kunnen en willen investeren in de verwerving van grond en/of plantmateriaal ten behoeve van een duurzame, bedrijfsmatige ontwikkeling en benutting van grootschalige voedselbossen.
- Werving van financiering voor ondersteunende projecten en activiteiten – o.a. scholing van en communicatie en kennisuitwisseling met diverse doelgroepen (o.a. agrariërs, groenprofessionals en landgoedeigenaren) – die veel kunnen bijdragen tot:
 - ✓ de realisatie van nieuwe, grootschalige voedselbossen conform de definitie uit de Green Deal Voedselbossen (zie par. 2.3) en
 - ✓ de opbouw van de professionele capaciteit die nodig is voor een duurzame, bedrijfsmatige inrichting en exploitatie van voedselbossen.
- Acquisitie van projecten gericht op onderzoek en ontwikkeling van nieuwe financierings- en verdienmodellen die geschikt zijn voor een duurzame, bedrijfsmatige ontwikkeling en exploitatie van grootschalige voedselbossen.

4 Exploitatiebegroting 2018-2022

4.1 Inleiding

Stichting Voedselbosbouw heeft geen personeel in dienst; de leden van het bestuur en de raad van toezicht zetten zich vrijwillig en onbezoldigd in voor de stichting. Voor de voorbereiding en uitvoering van voedselbosprojecten werkt VBNL samen met netwerkpartners die zich betaald én onbetaald inzetten voor de doelen en missie van de stichting. De werkzaamheden, materialen en voorzieningen waarvoor betaling vereist is, worden door VBNL gefinancierd met geormerkte budgetten uit afzonderlijke projecten. Bij alle activiteiten hanteert VBNL als uitgangspunt dat de stichting geen financiële verplichtingen aangaat zonder dat daarvoor 100% budgettaire dekking beschikbaar is in het kader van een extern gefinancierd project.

In de bijlagen bij dit beleidsplan wordt steeds per project een toelichting gegeven bij de exploitatie van de stichting. Zodoende kan dit beleidsplan ook regelmatig eenvoudig worden bijgewerkt. Aan het begin van elk nieuw kalenderjaar wordt dit beleidsplan geactualiseerd, onder meer door toevoeging van nieuwe projectbegrotingen aan de bijlagen. Momenteel (maart 2018) heeft VBNL drie projecten in uitvoering: Voedselbos Eemvallei Zuid, Voedselbos Zeewolde en Voedselbos Houtrak. Op het moment van schrijven van dit beleidsplan (maart 2018) waren er alleen financiële gegevens beschikbaar over de Voedselbossen Eemvallei Zuid en Zeewolde. De begrotingen van deze projecten worden in de bijlagen 5.1 en 5.2 afzonderlijk toegelicht. Deze projectbegrotingen vormen tezamen de basis voor de exploitatiebegroting van VBNL voor 2018-2022, die kort wordt toegelicht in de volgende paragraaf.

4.2 Exploitatiebegroting VBNL 2018-2022

Het batenoverzicht in tabel 1 laat zien dat er meerdere financieringsbronnen zijn voor Voedselbos Zeewolde, terwijl het Voedselbos Eemvallei Zuid vooralsnog wordt gefinancierd uit één bron, het programma Nieuwe Natuur van de provincie Flevoland. Hierbij moet worden opgemerkt dat beide voedselbossen mede mogelijk worden gemaakt door de tomeloze inzet van enkele netwerkpartners en diverse vrijwilligers die vele onbetaalde uren werk verzetten om de voedselbosbouw in Nederland verder te brengen. Dit vrijwilligerswerk vormt een rijke bron van cofinanciering voor VBNL. Het grote verschil in de budgetten voor beide voedselbossen kan eenvoudig worden verklaard uit het verschil in schaalgrootte. Terwijl het Voedselbos Zeewolde ongeveer 1 hectare omvat, zal het Voedselbos Eemvallei Zuid ruim 30 hectare beslaan. Naast het voedselbos verzorgt VBNL in de Eemvallei Zuid ook de inrichting van zo'n 10 hectare nieuwe natuur in de vorm van ruigte, struwelen en flora- en faunarijk grasland.

Zowel voor Voedselbos Zeewolde als voor Voedselbos Eemvallei Zuid vormen de 'inrichtingskosten' veruit de grootste financiële lasten. Het leeuwendeel van deze inrichtingskosten bestaat uit kosten voor het maken van een professioneel ontwerp, het bestellen en betalen van plantgoed, het plantklaar maken van het in te richten gebied en de begeleiding van vrijwilligers bij de aanplant. Omdat er in het eerste jaar nog niet veel onderhoud en beheer nodig is, wordt een deel van dit budget gebruikt voor de aanschaf van plantgoed in de Eemvallei Zuid. De beschikbare budgetten zullen de komende jaren volledig worden uitgenut ter bevordering van de kwaliteit en duurzaamheid van beide voedselbossen.

Tabel 1. Exploitatiebegroting VBNL 2018 – 2022

Staat van baten en lasten in €	Begroting feb '18 - dec '18	Meerjarenbegroting jan. '19 - dec '22	Totaal 2018 - 2022
Baten Voedselbos Zeewolde			
Gemeente Zeewolde	15.000	-	15.000
Kern met Pit	1.000	-	1.000
PBCF*	2.500	-	2.500
Coöperatiefonds	2.500	-	2.500
Streekfonds	2.000	-	2.000
Bomenfonds	1.000	-	1.000
Donaties crowdfunding	500	-	500
Sponsoracties	2.000	-	2.000
Subtotaal: Baten Voedselbos Zeewolde	26.500		26.500
Lasten Voedselbos Zeewolde			
Inrichtingskosten	26.000	-	26.000
Overige bedrijfskosten	500	-	500
Subtotaal: Lasten Voedselbos Zeewolde	26.500		26.500
Resultaat Voedselbos Zeewolde	-		-
Baten Voedselbos Eemvallei Zuid			
Inrichtingsbudget PNN**	189.748	194.994	384.742
PNN-budget Onderhoud & Beheer 2018-2022	21.601	120.000	141.601
Subtotaal: Baten Voedselbos Eemvallei Zuid	211.349	314.994	526.343
Lasten Voedselbos Eemvallei Zuid			
Plantgoed Eemvallei Zuid	129.996	194.994	324.991
Ontwerpkosten Publiek Groen	32.335	-	32.335
Bestellen plantgoed	6.994	-	6.994
Administratie beplanting	4.197	-	4.197
Kosten machinale aanplant bosplantsoen	16.225	-	16.225
Onderhoud & Beheer	21.601	120.000	141.601
Subtotaal: Lasten Voedselbos Eemvallei Zuid	211.348	314.994	526.343
Resultaat Voedselbos Eemvallei	-	-	-
Totaal Resultaat VBNL 2018 - 2022	-	-	-

*PBCF: Prins Bernard Cultuurfonds

**PNN: Programma Nieuwe Natuur van de provincie Flevoland